

NEEN TOCH, OPNIEUW WALEWEIN VAN MELLE ?

door

K. G. VAN ACKER

In een recente studie heeft de heer W.P. Gerritsen op boeiende wijze de betekenis belicht van het verschijnen van een Walewein van Melle in de 12de-eeuwse oorkonden van de Sint-Pietersabdij te Gent. Hij leidde er de mogelijkheid van het bestaan vóór 1100 van een ongekeende Middelnederlandse Arthurliteratuur uit af, waaruit de naam Walewein door de tijdgenoten gelicht werd om er hun kinderen mede te benoemen, net zoals ten onzen dage namen van filmsterren doorgegeven worden aan kinderen van nu¹.

Dit artikel zal, geloof ik, niets wijzigen aan de gevolgtrekkingen van de heer Gerritsen. Als historicus kan ik echter aan sommige vaststellingen die hij gemaakt heeft, niet zo maar voorbij gaan.

Het toeval wil dat ik een kleine studie klaar had over de heren van Munte toen ik — wel met grote vertraging — kennis kreeg van zijn studie. Zo was ik, net als hij, geïntregeerd door de bij Van Lokeren dooreen gehaalde getuigenlijst van de nu wel overbekende oorkonde van 1118². Nu was collega W. Prevenier zo vriendelijk mij een fotocopy te bezorgen van het origineel van deze oorkonde. Hieruit bleek inderdaad dat, zoals de heer Gerritsen stelde, Van Lokeren in horizontale volgorde had overgeschreven wat in verticale orde, in kolommen, was geschreven.

Voor de heer Gerritsen was de eerste kolom voldoende om te constateren dat Walewein een „van Melle” was en dat hij vermoedelijk de jongste was van de vier broeders die een schenking deden aan de Sint-Pietersabdij. De overige getuigen lieten hem, begrijpelijkerwijze, onberoerd.

Toch is de volledige weergave van deze lijst, welke ik hieronder laat volgen, niet zonder belang, zelfs niet in verband met sommige gevolgtrekkingen door hem gemaakt (De bovenste regel bevat ook het eind van de datering).

(1) W.P. GERRITSEN, *Walewein van Melle* (anno 1118) en de Oudnederlandse Artur-litteratuur (sic). In: *Feestbundel voor Maurits Gysseling*, Leuven, 1984, blz. 115-134; alsook in: *Naamkunde*, 16, 1984, en 17, 1985.

(2) A. VAN LOKEREN, *Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Pierre au Mont Blandin à Gand*, I, Gent, 1868, nr 194. (Verdere citering onder VL). — Onvolledig facsimile bij O. OPPERMANN, *Die älteren Urkunden des Klosters Blandinium und die Anfänge der Stadt Gent*, Utrecht, 1928, 2 dln (Bijdragen van het Instituut voor middeleeuwse geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, XI en XII), deel 2, facs. 25, gemaakt naar het origineel op het Rijksarchief te Gent, fonds St-Pieters, oorkonde op datum 1118.

Arnoldo abbatte hoc cenobium regulariter gubernante		S. Balduini fr. eius	S. Arnoldi fr. eius
S. Vuenemari castellani S. Arnoldi fratris sui		S. Danielis fr. eius	S. Sigeri de Heruuetengem
S. ipsius Rodulfi de Melle	S. Ascrici de Munte	S. Vuillelmi fr. eius	S. Henrici Uulpis
S. Eggeberti fratris sui	S. Vuillelmi fr. eius	S. Sigeri de de Rothen	S. Vualberti de Durle
S. Razonis fratris sui	S. Vuuiiani fr. eius	S. Brin de Seurengem	S. Balduini & Godefridi fr. eius
S. Vualauuayni fratris sui	S. Jonathe fr. eius	S. Balduini de Landes- coutere	S. Euerardi de Gant
S. Henrici de Husdine	S. Reyneri de Suinard	S. Gerardi de de Sotten- gem	S. Balduini Cunsel fr. eius
S. Vuicmanni & Franconis fratris eius S. Henrici & Rotberti filii eius			

(Zoals men zal bemerken heb ik afgekort tot S(ignum), fr(atris).
Door het aanbrengen van volle lijnen, toon ik aan hoe men moet lezen.)

Wat kunnen we uit deze opstelling afleiden ?

Als men na lezing van de 2de kolom overgaat naar het begin van de 3de, zoals het hoort, dan krijgt Reynerus van Zwijnaarde drie broeders. Dat dit correct is wordt bewezen door andere oorkonden waarin we zien dat hij als broeders had : Boudewijn, Daniel en Willem³.

Hieruit vloeit voort dat Daniel geen broeder was van burggraaf Wenemar, en dat alleen diens broeder Arnold mede aanwezig was.

Inderdaad de twee naast elkaar staande namen Wenemar en Arnold dienen horizontaal gelezen. Het is duidelijk dat de eronder staande kolommen, houdend de eerste de familie van Melle, de tweede de familie van Munte, de horizontale lezing van de namen Wenemar en Arnold aan de lezer opdringen.

Dit heeft enig belang voor de genealogie van de Gentse burggravenfamilie. Die steunde tot nog toe juist op de hier gebruikte oorkonde om te besluiten dat Wenemar I een broeder Daniel had, wat dus onjuist is⁴.

(3) VL nr 187 (1115), 119 (1123), 202 (1124).

(4) E. WARLOP, *The flemish nobility before 1300*, Kortrijk, 1976, 4 bdn. — Part. II, vol. I, blz. 821. — Ook de namen van Ascric, Boudewijn en Willem, door Warlop als broeders van Wenemar I aangegeven mogen geschrapt worden voor zover die teruggaan op VL 187 (1115) waar alleen zijn twee zonen Zeger en Wenemar vermeld werden. De naam Ascric komt uit A. DUCHESNE, *Histoire généal. ... Guines ...*, *Preuves*, blz. 67. Deze auteur heeft echter de namen van de getuigen tussen Wenemar en 'Ascric fratris eius' weggelaten met het bekende gevolg.

Maar gaat het hierbij wel om Wenemar I?

Het antwoord op deze vraag ligt in de oplossing van de vraag: wie was de getuige Ascric van Munte?

Deze ondertekende samen met zijn broeders Willem, Vivian en Jonas. Waar bleef hun vader, eveneens Ascric geheten, met wie zij in 1115 een schenking aan dezelfde abdij deden?⁵

Er zijn redenen om te stellen dat deze inmiddels overleden was. De bijzonderste is dat de oorkonde van „1118” een testamentuitvoering bevat: „... si quis... hoc testamentum infringere voluerit...”! Dit overlijden wordt verder bevestigd door nog twee andere oorkonden. In 1123 schonk een nog niet genoemde zoon Zeger van Munte aan de abdij: „portionem hereditatis meae”⁶, en in 1124 schonk Uutberga van Zwijnaarde, zuster van abt Arnold, „omnem hereditatem meam”⁷, en uit de reeds aangehaalde oorkonde van 1115 weten we dat abt Arnold eveneens een zoon was van Ascric van Munte.

De oorkonde van „1118” werd opgesteld tijdens de regering van graaf Karel de Goede: „Carolo quoque monarchyam Flandriae regente”, doch deze graaf begon slechts te regeren in 1119! Indien we aannemen dat het Wenemar II was die samen met zijn broeder Arnold, latere graaf van Guines, de oorkonde ondertekende, dan wordt alles eenvoudig. De oorkonde kan dan slechts in of na 1122 opgesteld zijn⁸. Doch als we even bedenken dat Zeger van Munte en Uutberga van Zwijnaarde respectievelijk in 1123 en 1124 uit hun erfdeel een schenking deden, dan rijst de vraag: zou 1118 = MCXVIII niet moeten gelezen worden als MCXXIII = 1123? Maar dan rijst ook de bijkomende vraag of Oppermann soms niet gelijk had waar hij stelde dat deze oorkonde een schijnbaar origineel was dat evenwel op een echt origineel terugging⁹. Een verkeerde lezing door de maker van een schijnbaar origineel, die dan een X voor een V aanzag is niet ondenkbaar. Blijft de vraag: de indictio XIa voor 1118 is toch correct? Ja, maar het volstaat om een X te plaatsen voor de indictio Ia van 1123 om de juiste indictio voor het jaar 1118 te bekomen.

Waarvoor die ogenschijnlijk onbelangrijke dateringswijziging gemaakt werd, als zij niet het gevolg was van een gewone verschrijving, is een raadsel. Doch komen wij terug bij de studie van de Heer Geritsen.

Daar 1118 nu 1123 geworden is, is de geboorte van Walewein, de jongste van de broeders van Melle (dit nemen we met hem aan), ten laatste te plaatsen in 1109. Dit maakt niet zo erg veel verschil uit met

(5) VL nr 187.

(6) VL nr 199.

(7) VL nr 202.

(8) 1122 is immers het eerste ambtsjaar van Wenemar II. Zie W. BLOMMAERT, *Les châtelains de Flandre. Etude d'histoire constitutionnelle*. Gent, 1915 (Recueil de travaux publiés par la Faculté de Philosophie et de Lettres de l'Université de Gand, fasc. 46), blz. 46. — Zie ook E. WARLOP, *op. cit.*, blz. 216.

(9) OPPERMAN, *op. cit.*, blz. 253 e.v.

de door hem gestelde datum „ante quem” van 1104¹⁰. Maar Walewein leefde alleszins nog in 1163! Dit is een zekerheid. In dit jaar schonken de ridders Hendrik en Renier van Heusden aan de abdij „uit hun moederlijk erfdeel: „*terram ex materna haereditate ad se pertinentem pro eiusdem matris suae anima et sua... in villa Munte...*”¹¹. En wie is hierbij als familie en als getuigen tegenwoordig?: hun ooms Walewein van Gentbrugge en Raas, alsook de zoon van Walewein, eveneens Raas genoemd¹².

Duidelijker kan het niet. Hendrik en Renier zijn de kinderen van de Hendrik van Heusden die in 1123 betrokken was bij de testament-uitvoering van Ascric van Munte. Die Hendrik was gehuwd met een zuster van de broeders van Melle en was bijgevolg hun schoonbroeder. Vandaar dat hij bij dit testament betrokken was als een der handelende personen, weze het dan in naam van zijn vrouw. Vandaar ook dat Raas en Walewein in 1163 als ooms van de toen handelende Hendrik en Renier van Heusden optraden.

Maar, zal de geduldige lezer opmerken, hier hapert iets: in 1163 gaat het om een Walewein van Gentbrugge en niet van Melle!

Aangezien we nu weten dat hij een oom was van Hendrik en Renier van Heusden, als schoonbroeder van Hendrik van Heusden van 1123, is er niet de minste twijfel dat hij inderdaad een van Melle was. Dat hij nu echter van Gentbrugge genoemd wordt is op twee manieren verklaarbaar. Ofwel was hij gehuwd met een enige dochter van de familie van Gentbrugge, ofwel — en dit is een nog eenvoudiger verklaring — had hij zich te Gentbrugge gevestigd. Zijn broeder Raas was vermoedelijk in 1163 het hoofd van het familiaal huis der van Melle's.

Om het laatste restje van twijfel weg te nemen herlezen we de passus uit de oorkonde van 1163. Deze vertaal ik als volgt: „Ridders Hendrik en Renier van Heusden schonken een grond gelegen te Munte, uit het erfdeel van hun moeder, dat haar toebehoorde, voor de zielerust van haar moeder en van haarzelf”¹³. Het was dus een schenking welke, 40 jaren nadien, nog aansluit bij die van 1123: een schenking uit de nalatenschap van Ascric van Munte¹⁴. Was hun moeder een van Melle, hun grootmoeder langs moederszijde was een van Munte! Vandaar dat die grond te Munte lag.

(10) Aannemend dat Walewein in 1118 minstens 14 jaar oud moest zijn om als getuige te kunnen tekenen, stelde W.P. Gerritsen dat hij dus ten laatste in 1104 geboren moest zijn. Daar de datum 1118 dient gewijzigd te worden in 1123, dient 1104 gewijzigd in 1109 volgens dezelfde redenering.

(11) VL nr 282: A. FAYEN, *Liber traditionum Sancti Petri Blandiniensis*, Gent, 1906, nr. 171. (Verdere citering onder LT).

(12) LT nr 171 is vollediger dan VL nr 282: „... testibus: Walwain de Gentbrugge avunculus eorum, Razo avunculus ipsorum, Razo filius Walwain...”.

(13) „Pro eiusdem matris suae anima et sua” kan onmogelijk anders vertaald. Moest bedoeld zijn: voor de zielerust van hun moeder en van hen, dan zou er gestaan hebben: „Pro eorum matris et ipsorum anima”.

Van deze grootmoeder weten we alleen dat zij het leven schonk aan Rodulf, Egbert, Raas en Walewein van Melle, alsook aan een dochter welke in 1123 gehuwd was met Hendrik van Heusden.

Zo komen we als van zelf tot de vraag: met welke van Melle was deze grootmoeder gehuwd? Was dit Raas van Melle die in de bronnen verschijnt van 1035 tot 1090?¹⁵

Daar minstens twee van de in 1123 genoemde kinderen nog leefden in 1163, en vermoedelijk de dochter die met Hendrik van Heusden was gehuwd toen pas was overleden, mag aangenomen worden dat zij niet zolang voor 1100 geboren zijn. Als we de berekening van de Heer Gerritsen toepassen dan moet Walewein ten laatste in 1109 geboren zijn.

Laat ons daarom eerst nagaan of we Waleweins leeftijdsgrens niet beter kunnen bepalen. Wij mogen ons hierbij beperken tot de periode na 1163: alle vroegere vermeldingen van een Walewein (1130¹⁶, 1124/1131¹⁷, 1154¹⁸) die naar mijn mening wel op hem betrekking hebben, zijn voor ons onderzoek van geen belang. Na 1163 komt Walewein nergens meer voor in de bronnen, noch onder zijn geslachtsnaam, noch onder die van Gentbrugge. Dit is geen sluitend argument om te stellen dat hij vrij vlug na die datum zou overleden zijn. Dit negatieve gegeven wordt echter aangevuld door een positieve vaststelling: toen in 1169 de belangrijke figuur van Rothardus van Welden aan de Sint-Pietersabdij een schenking deed van 10 bunders grond verspreid over Rozebeke, Vrijsbeke, Wijlegem en Lierde, was zowat de hele elite van het Land van Aalst hierbij tegenwoordig. „Ve e dele mannen” staat er in de oorkonde: er waren er inderdaad niet minder dan 34: van Aalst, Zwijnaarde, Semmerzake, Schelderode, Windeke, Munte, Wijlegem, Schellebelle, enz. Wie was er van Gentbrugge? Niet Walewein maar zijn zoon Raas¹⁹. In 1170 opnieuw, toen Willem van Schellebelle en zijn vrouw Bela hun grond, te Zaamslacht en te Vroondijke gelegen, schonken, was er weer een hele schare vooraanstaanden als getuigen, waaronder Raas van Gentbrugge²⁰.

Ik geloof dat we gerust mogen aannemen dat Walewein toen al overleden was. Zo kan men dus stellen dat hij leefde van ca. 1100 tot ca. 1169. Een mooie leeftijd voor een middeleeuwer waarvan bekend is dat die geen hoge ouderdom haalde. Het zou kunnen dat hij voor 1100 geboren was, wat zou toelaten een link te leggen met Raas van Melle. Mij lijkt het echter dat deze op zo hoge leeftijd — in

(14) Blijkbaar was de abdij er toen op uit haar bezit te Munte te vergroten; in 1162 kocht zij van een ridder Jonas (een der zonen van Ascric van Munte) 3 bunders grond aldaar.

(15) WARLOP, *op. cit.*, part II, vol. I, blz. 980, met verwijzing naar LT nr 131 en VL nr 162.

(16) VL nr 208.

(17) Ch. PIOT, *Cartulaire de l'abbaye d'Eename*, Brugge, 1881, nr 26.

(18) C.P. SERRURE, *Cartulaire de Saint-Bavon à Gand*, Gent, 1840, nr 35.

(19) LT nr 187: „... in testimonium plures viri nobiles ...”.

(20) LT nr 188.

1090 was hij minstens 69 jaar oud — wel een erg late Indian Summer zou moeten gekend hebben. Er is wel een Limburgs gezegde dat een man gevaarlijk is zolang hij maar rond een put kan kruipen, maar toch!

Er is een eenvoudiger oplossing. Tot nog toe heb ik verzwegen dat in 1123 nog een van Melle van zich liet horen: namelijk de Boudevijn waarvan de Heer Gerritsen aanstipte dat hij aangeduid werd als „vir illuster”, terwijl de broeders Rodulf, Egbert, Raas en Walewein slechts als „ingenuitatis viri” betekend werden²¹. Hij getuigde bij de schenkingen van Zeger van Munte²².

Waarom was deze niet aanwezig bij de testament-uitvoering van Ascric van Munte? Is de verklaring niet dat hij zelf er niet rechtstreeks bij betrokken was: het ging immers om erfgoed dat via zijn (overleden?) vrouw aan haar kinderen toekwam. Zijn vrouw? Waarom niet? Dan is hij de vader van Walewein, en degene die kennis had van de literaire figuur uit de Arthurliteratuur.

Over die Boudewijn is verder niets bekend. Wij mogen alleen aannemen dat hij leefde in de tweede helft van de 11e eeuw en de eerste helft van de 12e. Ergens lijkt mij dit beter te passen in de stelling van de Heer Gerritsen in verband met een Normandische bewerking van de Arthurlegende. Ik kan me voorstellen hoe geboeid de jonge Boudevijn van Melle moet geluisterd hebben naar dat heldenverhaal. Dat hij dit zo vlug heeft gekend is niet verwonderlijk: had de Gentse Sint-Pietersabdij geen bezittingen in Engeland, en dus regelmatige betrekkingen met haar zaakvoerders aldaar?²³.

(21) GERRITSEN, *op. cit.*, blz. 118, noot 15.

(22) Zie hoger noot 6.

(23) In 1081 tekende een Walterus de Gant de oorkonde waarbij Willem de Veroveraar de goederen van de Sint-Pietersabdij bevestigde, (VL nr 156), en in 1087-1100 tekende Reingot van Oudenaarde deze van koning Willem II (VL nr 159). Deze laatste, Reingot van Oudenaarde, trad op als getuige bij een schenking aan Sint-Salvator te Harelbeke in 1080 als *Reingotus castellanus de Oldenarde*, en in 1087 tekende hij als *Reingotus castellanus* de te Rijsel uitgevaardigde oorkonde van graaf Robrecht II voor de abdij te Drongen. — Zie M. GYSSELING & A.C.F. KOCH, *Diplomata Belgica ante annum Millesimum Centesimum scripta*, I Teksten (Bouwstoffen en studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands, bd I), blz. 261 (1080). — F. VERCAUTEREN, *Actes des comtes de Flandre 1071-1128*, Brussel, 1938 (Kon. Commissie voor geschiedenis, Verzameling van de akten der Belgische vorsten), blz. 19, nr 7 (1087).